

Ivona Karachorova

(Sofia, Institute for Bulgarian Language Prof. Lyubomir Andreychin, Bulgarian Academy of Sciences)

Yoanna Kirilova. The Concept of ‘Mind’ in the Bulgarian Linguistic Picture of the World. Diomira Publishing House, Sofia, 2017, 201 p., ISBN: 987-954-2977-39-1

Abstract: This review presents a book by Yoanna Kirilova dedicated to the study of the concept of ‘mind’ as a key concept in the formation of the Bulgarian linguistic picture of the world. The author presents her conclusions about this concept, its nature, characteristics and place, as well as about the mentality and the stereotypes of Bulgarians. The work is based on data from damaskins, paroemias and the Bulgarian Dictionary of Associations, which enables the analysis of the concept in diachronic and synchronic perspective. The distinctive features of the concept are also defined. The comparison with other concepts as reflected in the Bulgarian linguistic picture of the world shows that the concept of ‘mind’ enters in several binary oppositions; this is proof of its significance and major place in the system of concepts of a particular ethnic group. The study also deals with the gender stereotypes regarding women, which are related to the concept of ‘mind’ in Bulgarian paroemiology and mind metaphors. The work is interesting and well-written. It is a contribution to Bulgarian ethnolinguistics.

Ивона Карачорова

(София, БАН, Институт за български език)

Йоанна Кирилова. „Представата за ума в българската езикова картина на света“, Изд. „Диомира“, София, 2017, 201 с., ISBN: 987-954-2977-39-1

През последните години се наблюдава активизиране на лингвокултурологични изследвания. Част от тях поставят основите на тази млада езиковедска наука, други изследват различни елементи от българската концептосфера – в общобългарски план или в съпоставка. В тази област в края на XX век се отчита нарастващ интерес на учените към концептите, представящи менталните способности на човека.

В тази тенденция се вписва представеният труд на Йоанна Кирилова, посветен на изследването на концепта *ум* като един от ключовите концепти в изграждането на българската езикова картина на света. При мотивировката на избора на концепт авторката уточнява, че той се характеризира с многокомпонентност и културна обусловеност и принадлежи към базовите концепти, формиращи всяка една концептосфера, което се доказва от неговата семиотична плътност.

Ивона Карачорова

Трудът на Йоанна Кирилова се състои от Увод, пет части и Заключение, към които са приложени Азбучен показалец на паремииите и Библиография.

В Увода се разглеждат теоретични въпроси – уточняването на понятието *концепт*, различните дефиниции, класификации, представят се и принципите на концептуалния анализ. Като цел на изследването се посочва представянето на концепта *ум* в българската картина на света, достигането до изводи за неговата същност и специфика и за мястото му в тази картина, при оформянето на манталитета и стереотипите в поведението на българина. Определят се задачите, свързани с тази цел. Изследването е извършено върху материал от дамаскините, от паремии и от данни от Българския асоциативен речник. Трябва да се подчертае удачният избор на материала – дава се възможност за анализирането на концепта в диахронен план, тъй като е известно, че концептите се променят. Това е много интересно решение на авторката, което обогатява наблюденията и разширява възможностите за изводи.

От посочените източници са ексцерпирани 530 паремии, вербализиращи изследвания концепт експлицитно (съдържат лексемата *ум*, нейни синоними и антоними) или имплицитно (в които липсва пряка лексикална номинация на концепта). За репрезентант на изследвания концепт е избрана лексемата *ум*, защото тя е с най-честа употреба от членовете на синонимния ред и е стилистично неутрална. За да изведат основните признаци на разглеждания концепт, се установяват значенията на основната лексема, която се представя въз основа на лингвистичен материал от тълковни, етимологични и асоциативни речници, както и от енциклопедични справочници. В резултат на този преглед се установяват производни (книжовни и диалектни) и композити, чрез които се реализира концептът *ум* в българската концептосфера. Те изразяват: лица, качества, действия, състояния, предмети, абстракции. След обобщаване на всички признаци на концепта се прави изводът, че в българската картина на света *умът* се възприема като „способност за мислене и разбиране, характерна за човека, която се конкретизира в следните направления: 1. Вродено качество, талант, дарба. 2. Способност, която може да се придобие въз основа на житейски опит или чрез придобиване на знание, образование. 3. Способност, която може и да се изгуби, тя не е гарантирана.“ Това са така наречените „диференциални признаци“ на концепта. Именно те са обект на сравнение в диахронните срезове на българската картина на света, отразена в текстовете на Тихонравовия дамаскин и в паремииите. Така се постига сравнение на съдържанието на концепта *ум* в ранния новобългарски период, представен от текстове в духа на средновековното разбиране за човека и света, със съдържанието на концепта *ум* в картината на света, представена от българските паремии и съдържанието на концепта *ум* в съвременната епоха, представено чрез интерпретиране на данни от Българския асоциативен речник.

В следващата част на труда се разглежда признаковата структура на разглеждания концепт в Тихонравовия дамаскин, като анализът на материала разкрива важна особеност в схващането на средновековния човек за модела, по който са организирани процесите, необходими за пълноценния живот на човека. Според картината на света, възплътена в избраните дамаскинарски текстове, не съществува отчетливо разграничение между психологическите, интелектуалните и емоционалните дейности на човека. От друга страна, *умът* е въввлечен в емоционалния живот на човека.

Следва изследване на признаковата структура на концепта *ум* в паремииите, което включва и съпоставката му с други концепти – *щастие*, *нещастие*, *старост*, *език*, *приятел/враг*. Авторката установява, че в българската езикова картина на света *умът* е елемент от редица бинарни опозиции, което е доказателство за значимостта на

концепта, за водещото му място в системата от концепти на даден етнос или народ. Той е ключов елемент, основополагащ фактор, ценностна съставна част и в други основни бинарни опозиции като характерните за митологичното съзнание *свой /чужд, човек /животно, мъж/жена* и др.

Особено интересна е частта, озаглавена „Джендърни аспекти на концепта *ум* в паремиите“, което е оригинална съпоставка между концептите *ум* и *жена*, разглеждат се джендърните стереотипи за жената, свързани с концепта *ум* в българската паремиология. Джендърните изследвания са сравнително нова област в езиковедската литература. Те изучават с какви роли са представени мъжете и жените в дадено общество като цяло. Терминът *джендър* е един от основните в тази област и се въвежда в научно обращение с цел да се различат биологичните от социо-културните роли на индивида. Джендърните роли в обществото, за разлика на биологичния пол, подлежат на промяна в хода на културно-историческото развитие. Паремиологията е важен източник на информация за джендърните изследвания – за всичките 530 паремиологични единици, вербализиращи концепта *ум* в българския език, приблизително 1/3 се характеризират с джендърна специфика.

Особено място е отделено в изследването на разглеждането на метафорите на ума – метафората се разглежда като основно средство за концептуализация. Тази част от изследването представлява опит да бъде направена реконструкция на наивното схващане на българина за света и по-конкретно за неговия вътрешен свят, реализиран чрез метафорите на т.нар. *вътрешен човек*. В нея се разглеждат метафорите за ума в Тихонравовия дамаскин, разделени на онтологични, ориентационни, структурни. Следва същото изследване върху материал от паремиите при съпоставка с провербиалния концепт *сърце* с отделяне на онтологични и структурни метафори. Особено интересни и важни са съпоставителните таблици на метафорите и метафоричните модели. Важна част от труда е изследването на антропоморфните признаци на концепта *ум* последователно в Тихонравовия дамаскин и в паремиите (в съпоставка с признаците на *сърцето* в тях). И тази част е онагледена със съпоставителни таблици на антропоморфните признаци.

За да е пълно изследването и концептът да е пълно охарактеризиран, авторката включва данни, получени на основата на асоциативен експеримент, по-точно използват се данните от Асоциативен речник на българския език, отнасящи се за прилагателното „умен“.

Изследването завършва с добре формулирани, обмислени и значими заключения, в които се характеризира концептът *ум* въз основа на анализа на трите времеви среза, в които се разглежда. Темата и материалът за наблюдение са добре избрани, разработката е изпълнена с професионализъм и прецизност, езикът е точен и ясен.

Изследването на Йоанна Кирилова „Представата за *ума* в българската езикова картина на света“ е поредното постижение на етнолингвистичната школа при Секцията за етнолингвистика в Института за български език - БАН.